

Náboženští disidenti, radikálové a rodící se diverzita

NÁBOŽENSKÁ SITUACE V KOLONIÁLNÍ AMERICE

Struktura přednášky

- ▣ Počátky anglických kolonií v severní Americe
- ▣ Puritánské kolonie v Nové Anglii
- ▣ Náboženská majorita a náboženské minority
- ▣ Náboženské změny na počátku 18. století

Počátky anglických kolonií v severní Americe

Počátky anglických kolonií v severní Americe

- Území současných Spojených států se do pozornosti evropských kolonizátorů dostalo relativně záhy po objevení nového kontinentu Kryštofem Kolumbem v roce 1492
- Už v roce 1513 přistáli na území dnešní Floridy **první evropští kolonizátoři vedení španělským dobrodruhem Juanem Poncem de Leon**
- O osm let později (1521) vznikla na obsazeném území první misijní (katolická) stanice, jejíž činnost byla ale relativně brzy ukončena z důvodu neustálých útoků ze strany domorodého obyvatelstva
- Podobně dopadaly i další podobné pokusy, a to až do roku 1595, kdy byla založena **misionářská osada sv. Augustina**, která je považována za první stálou křesťanskou osadu a kolonii na území dnešních Spojených států

Počátky anglických kolonií v severní Americe

- Nicméně až do konce 17. století měly všechny pokusy o trvalejší osídlení tohoto území a s ním spojenou christianizaci jen **krátké trvání**
- Situace se začala výrazně měnit po roce 1700. Do roku 1750 tak bylo na území dnešního Nového Mexika založeno **22 nových misijních stanic**, které tvořily promyšlenou síť misijních stanic určenou jak k plnění náboženských, tak i polických a ekonomických cílů
- Do konce století jich jen v Kalifornii vzniklo 21 a z mnoha z nich vyrostla dnes významná města, jako např. *Los Angeles, San Francisko, San Diego* či *Santa Barbara*

Františkánská misie v *Santa Barbaře* byla založena v roce 1786

Počátky anglických kolonií v severní Americe

- ▣ První pokusy o osídlení území dnešních spojených států ze strany Anglie proběhly na konci 16. století (*Osada Roanoke*, Sev. Karolína – 1587 -1590)
- ▣ Prvním úspěšně trvale osídleným místem byla osada **Jamestown** (1607) ve Virginii, která se stala také první anglickou kolonií na území sev. Ameriky
- ▣ Důvody osídlení tohoto území byly **čistě ekonomické** (původní očekávání se však nenaplnila a úspěch zaznamenalo až pěstování tabáku)

Počátky anglických kolonií v severní Americe

- Název kolonie odkazuje ke královně Alžbětě I. nazývané Panenská královna (Virgin Queen)
- Šlo o kolonii vlastněnou soukromou společností (Virginia Company)

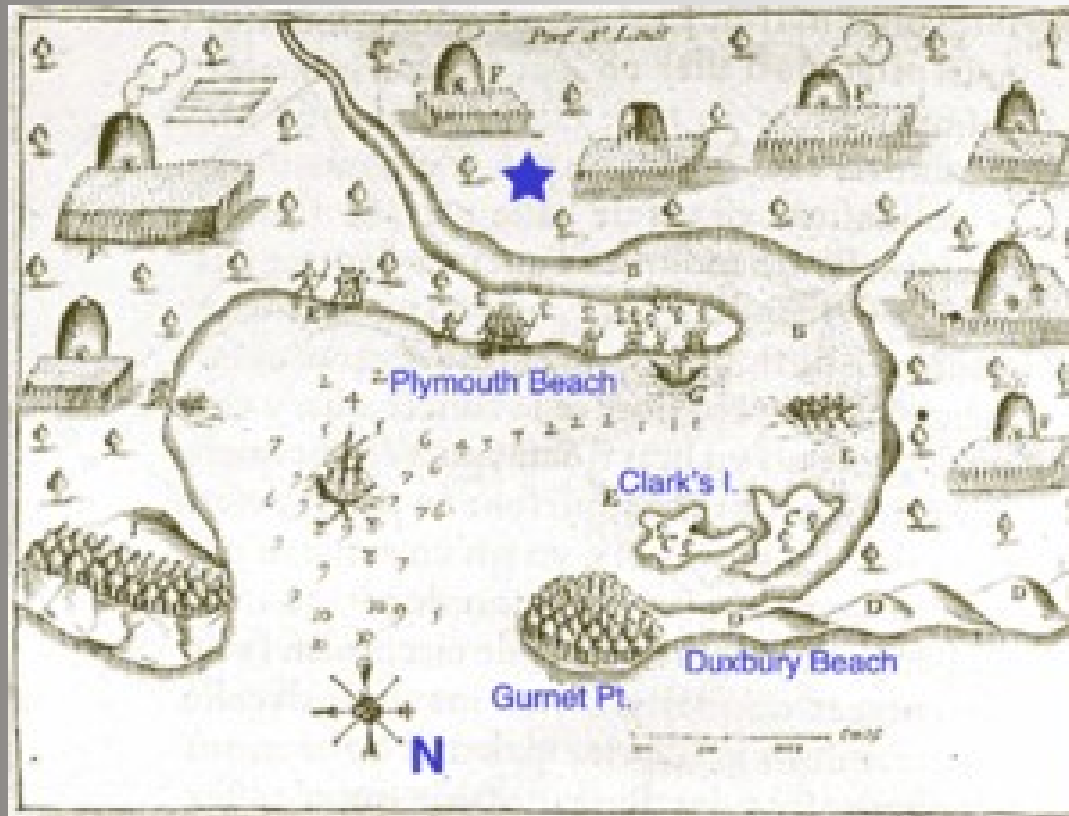

“Princezna” Pocahontas – významná postava počátků Virginie

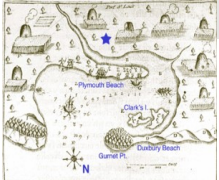

“jižní” kolonie

- Kromě Virginie se osídlení začalo šířit i do severních oblastí **zálivu Chesapeak**
- Už v roce **1634** vzniká kolonie **Maryland**, kterou zakládá **Cecilius Calvert, druhý lord Baltimore**
- Na rozdíl od Virginie je vznik Marylandu spojen s náboženskými pohnutky, protože lord Baltimore byl katolík a kolonie vzniká jako útočiště pro anglické katolíky
- I když byl Maryland centrem katolicismu a od roku 1790 i sídlem první “amerického” biskupa, katolíci v něm nikdy **netvořili většinu**

Puritánské kolonie v Nové Anglii

Puritánské kolonie v Nové Anglii

- ▣ Druhá vlna koloniálního osídlení začala ve 20. letech 17. století
- ▣ Její jádro tvořili **náboženští disidenti**, především radikální (separatističtí) puritáni
- ▣ Osidlování nových území bylo jimi interpretováno jako **součást exodu** – odchodu do zaslíbené země a jako příležitost pro **vznik obrozené křesťanské společnosti**

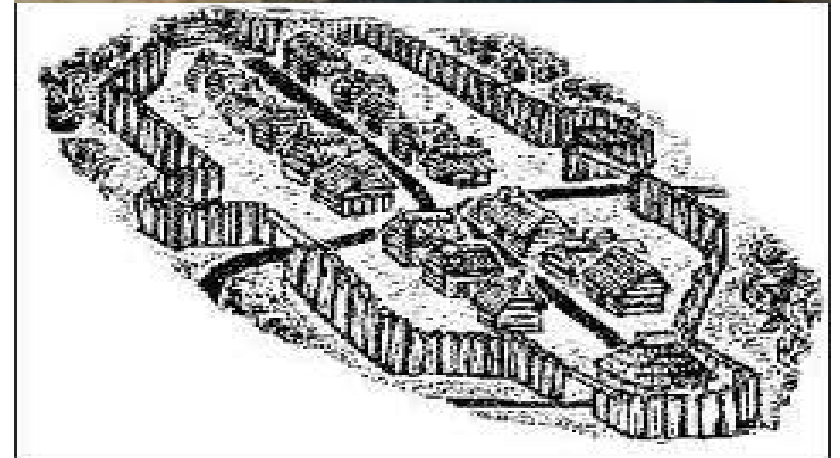
Puritánské kolonie v Nové Anglii

- ▣ První skupinu tvořili **náboženští radikálové**, kteří již v letech 1607/1608 odešli do exilu v Nizozemí (Amsterdam, Leiden)
- ▣ Exil v Nizozemí ale nesplňoval jejich představy (obavy z odpadlictví a “zkaženosti”)
- ▣ Od roku 1617 začínají zvažovat možnosti odchodu a od roku 1619 vyjednávají o možnosti odchodu do nově vzniklých kolonií v sev. Americe

Nová Anglie

- 10. listopadu 1620 dorazila skupina 121 těchto radikálů na lodi **Mayflower** do severní Ameriky
- Tato skupina je známá jako **Pilgrim Fathers**
- Vylodili se na mysu Cod v Massachusettském zálivu a založili dvě osady **Provincetown** and **Plymouth**

Nová Anglie

- ▣ Teologicky se opírala o myšlenky kazatele “leidenské” obce a jednoho ze zakladatelů kongregacionalismu **Johna Robinsona** (1575 – 1625)
- ▣ Obyvatelé komunity se často označovali za **Svaté** (*Saints*)

Nová Anglie

- ❑ Základem pro další fungování plymouthské kolonie se stala tzv. **Mayflowerská smlouva** (21. 11. 1620), která vycházela z předpokladu, že osudy “svatých” jsou výsledkem **smlouvy mezi nimi a Bohem**, kterým jim dal novou zemi k dispozici, aby mohli založit dokonalou křesťanskou obec
- ❑ Nově vzniklá kolonie byla organizována jako **dokonalá křesťanská obec**, jejímž hlavním zákonem byla Bible. To platilo až do roku 1691, kdy se plymouthská kolonie stala součástí Massachusetts

Nová Anglie

- Na osídlení “Otců poutníků” začaly koncem 20. let 17. století navazovat další skupiny náboženských exulantů (disidentů)
- Většinu z nich tvořili ale **ne-separatističtí puritáni**, kteří se vedení **Johnem Withropem** usadili v roce **1630** na územích na sever od Plymouthu a založili kolonii v Massachusetts
- Tento migrační proud byl **mnohem masovější** (cca 50.000 lidí v průběhu 10 let)

Old Ship Church, Hingham (MA), nejstarší dochovaná puritánská modlitebna

Nová Anglie

- ▣ Právním základem kolonie byla tzv. **Massachusettská charta**, která výrazně privilegovala členy puritánské komunity a Winthropovi nejbližší
- ▣ I zde byl zřetelný **silný náboženský podtext** – nová obec se měla stát vzorem pro ostatní – **City upon a Hill**
- ▣ Tuto vizi představil J. Winthrop ve svém slavném kázání *A Model of Christian Charity* (1630)

John Winthrop (1587 – 1649)

Nová Anglie

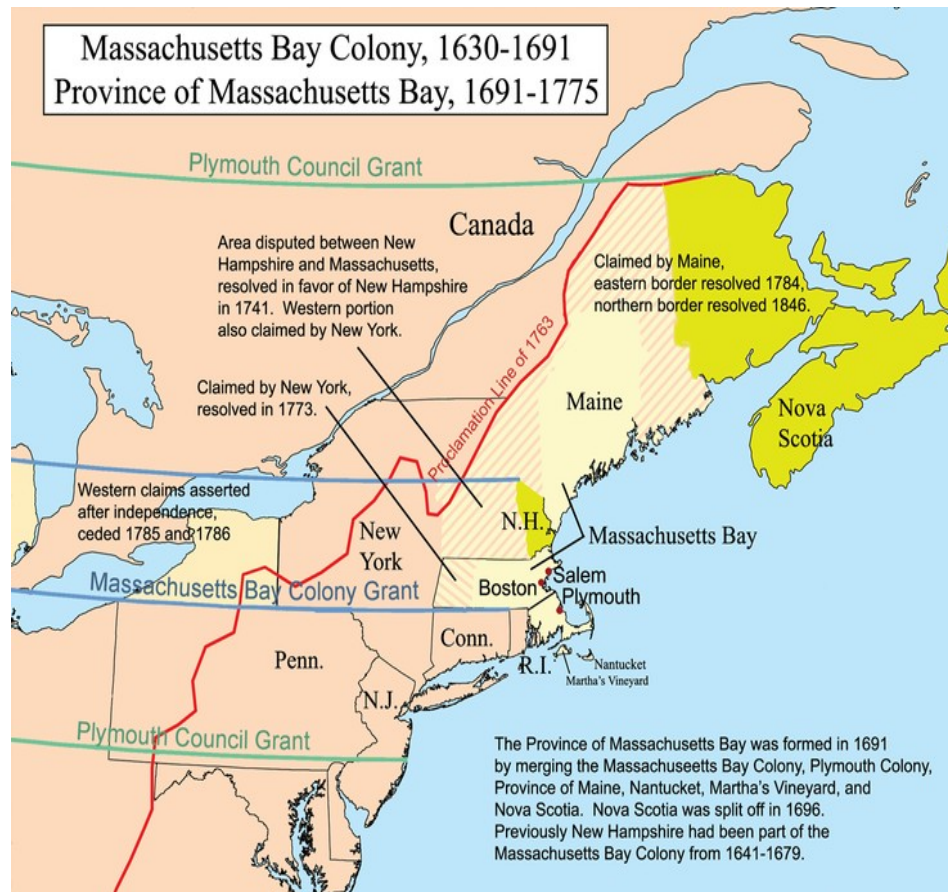
- For we must consider that **we shall be as a city upon a hill**. The eyes of all people are upon us. So that if we shall deal falsely with our God in this work we have undertaken... we shall be made a story and a by-word throughout the world. We shall open the mouths of enemies to speak evil of the ways of God... We shall shame the faces of many of God's worthy servants, and cause their prayers to be turned into curses upon us till we be consumed out of the good land whither we are a-going.

John Winthrop

Nová Anglie

Nová Anglie

- ▣ Massachusettská kolonie byla založena na směsi **puritánské nekompromisnosti a obchodnického pragmatismu** a alespoň z počátku jí byla naprosto cizí myšlenka náboženské tolerance
- ▣ Dokladem je nejen massachusettská charta, ale i **pronásledování ostatních “sektářských” skupin**, zejména kvakerů a baptistů (viz popravy kvakerů v letech 1659 až 1660)

Nová Anglie

- ▣ Právě uzavřenost massachusettské komunity vedla ke vzniku dalších kolonií
- ▣ Po střetu s představiteli massachusettské komunity zakládá v roce **1636** náboženský radikál **Roger Williams** osadu **Providence** a s ní i kolonii **Rhode Island**, která jako první z amerických kolonií přijímá jako **základní zásadu náboženskou toleranci a striktní oddělení světské a duchovní moci**
- ▣ Rhode Island se záhy stává útočištěm radikálů a náboženských disidentů jak z Evropy, tak z nově vznikajících kolonií

Nová Anglie

- ▣ Jednou z nejvýznamnějších “exulantek” v Rhode Islandu se stala **Anne Hutchinsonová**, která dávala velký důraz na **osobní zkušenost s Bohem** a její rozhodující roli v procesu spásy člověka

Anne Hutchinsonová u soudu

“střední” kolonie

- Novou Anglii od osídlení ve Virginii odděloval pás území, které bylo v držení **Nizozemí** (tzv. Nové Nizozemí). Jeho centrem byla pevnost Nový Amsterodam (později New York)
- Toto území je Angličany dobyto v 60. letech 17. století a je přejmenováno na **New York**
- Postupně se z něj vydělují nová území/kolonie jako např. **New Jersey, Delaware a Pensylvánie**

Pensylvánie

- Pensylvánie vznikla v roce 1681 jako soukromá kolonie britského šlechtice **Williama Penna**, jejímž cílem bylo poskytnout útočiště náboženské skupině **kvakerů**
- O náboženském “založení” svědčí i jméno hl. města kolonie **Filadelfie**

William Penn (1644 -1718)

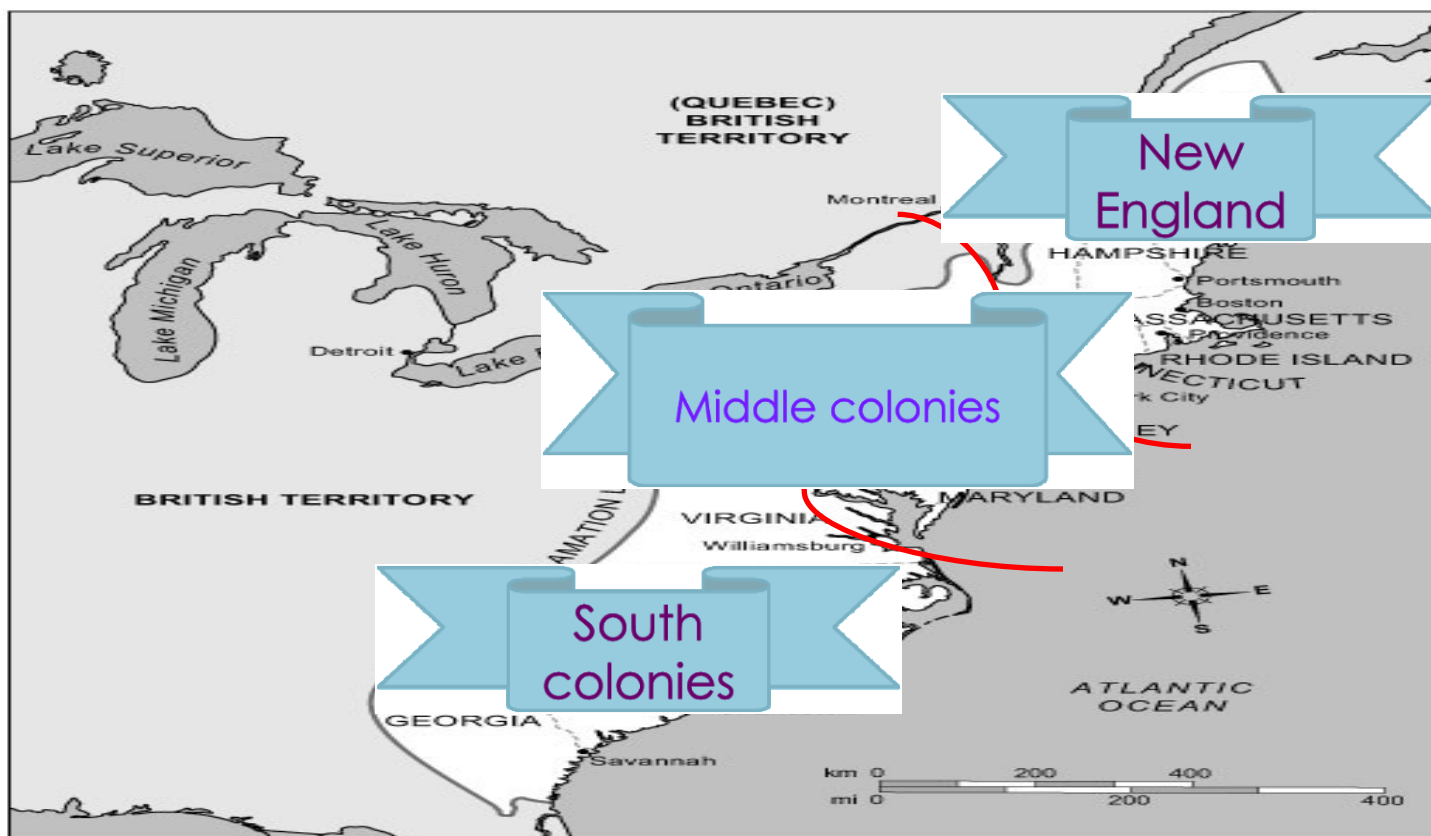

Pensylvánie

- **Kvakeři**, kteří vznikli kolem roku 1647 (zakl. **George Fox**), patřili k představitelům radikální reformace
- Jádrem nauky bylo učení o “**vnitřním světle**”, individuální duchovní inspiraci vedoucí k poznání a spáse
- Součástí “kvakerských reforem” bylo **odstranění svátostí a duchovního stavu, pacifismus, rovnostářství a náboženská tolerance**
- Zejména poslední skutečnost vedla k tomu, že Pensylvánie se stala místem exilu dalších radikálních skupin – *menonité, amišové*, apod.

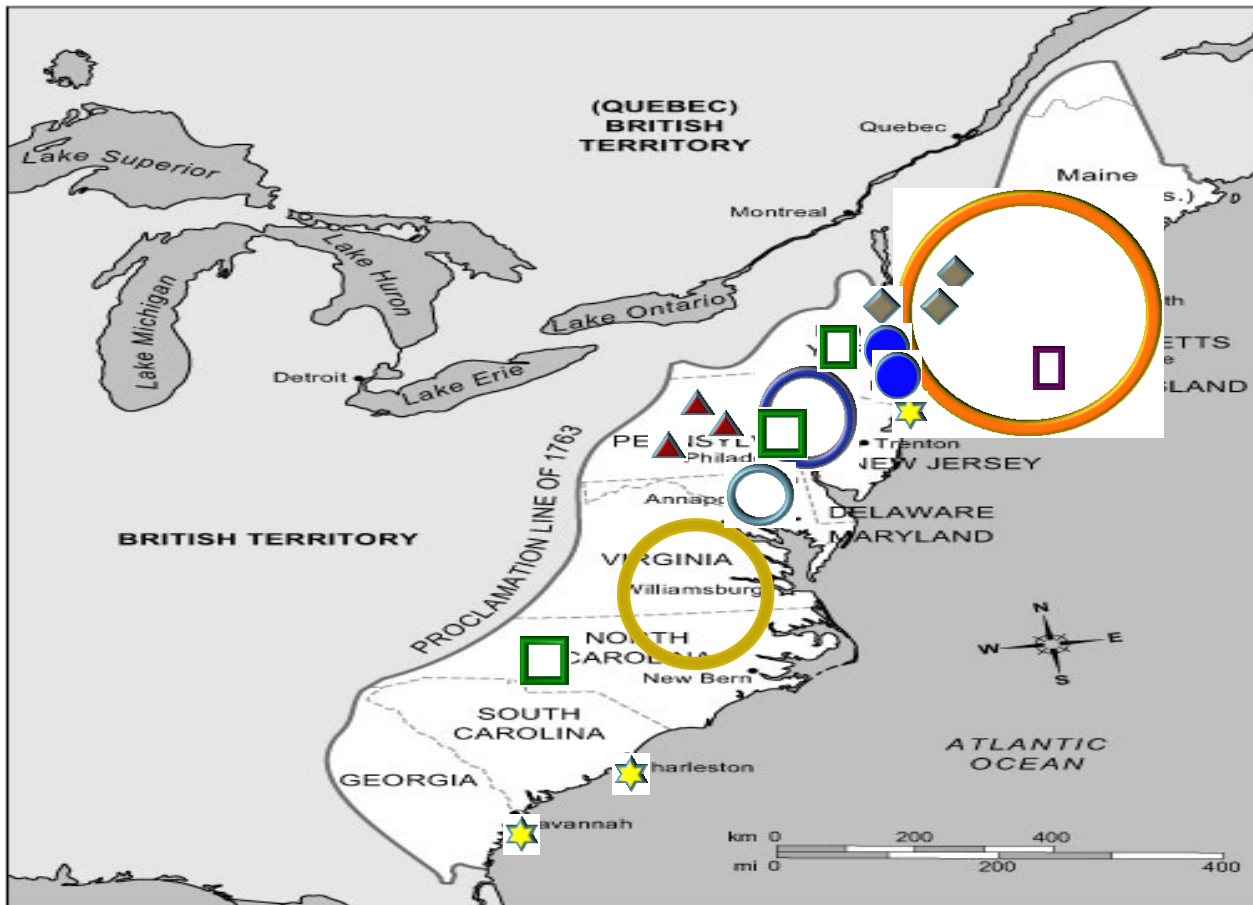

Rozdělení britských kolonií v sev. Americe

Výskyt vybraných náboženských skupin a tradic v britských koloniích v sev. Americe

- Puritáni
- Kavkeři
- Katolíci
- Church of England
- Židé
- Amišové/Mennonité
- Shakeři
- Holandští kalvinisté
- Němečtí luteráni
- Místa s velkou mírou náboženské tolerance

“Náboženské” školství

- V roce **1636** je založen **Harvard**, jehož cílem bylo primárně vzdělávat duchovní, aby nemuselo dojít k situaci, kdy *“budeme muset vpustit do církve negramotné duchovní, až naši současní duchovní obrátí v prach”*
- **1701** je založen puritány z Connecticutu **Yale**. Důvodem byla obava z “liberalizace” duchovních z Harvardu
- **1746** je založena presbyteriánská kolej v New Jersey jako nástupkyně tzv. Roubené koleje Williama Tenneta (viz náboženské probuzení). Z této koleje vzniká **Princetonská univerzita**

“Náboženské” školství

- ▣ Náboženské motivy stály i za vznikem dalších amerických univerzit:
 - Kolumbijská univerzita (anglikáni)
 - Brownova univerzita (baptisté)
 - Rutgersova univerzita (holandští kalvinisté)
 - Darmouthská univerzita (kongregacionalisté)

Náboženská majorita a náboženské minority

Náboženská majorita a náboženské minority

- ▣ V některých státech se některé náboženské skupiny dostaly do postavení “státních” církví a to i přesto, že formálně často neexistoval institucionalizovaný vztah mezi církví a státem
- ▣ Tento fakt vedl k jasné **mocenské dominanci** těchto skupin podtržené faktem, že všichni členové komunity museli platit daně na jejich podporu
- ▣ Občas se v některých kolonicích vyžadovala dokonce účast na bohoslužbách těchto skupin, a to bez ohledu na náboženskou afiliaci (např. New Heaven)

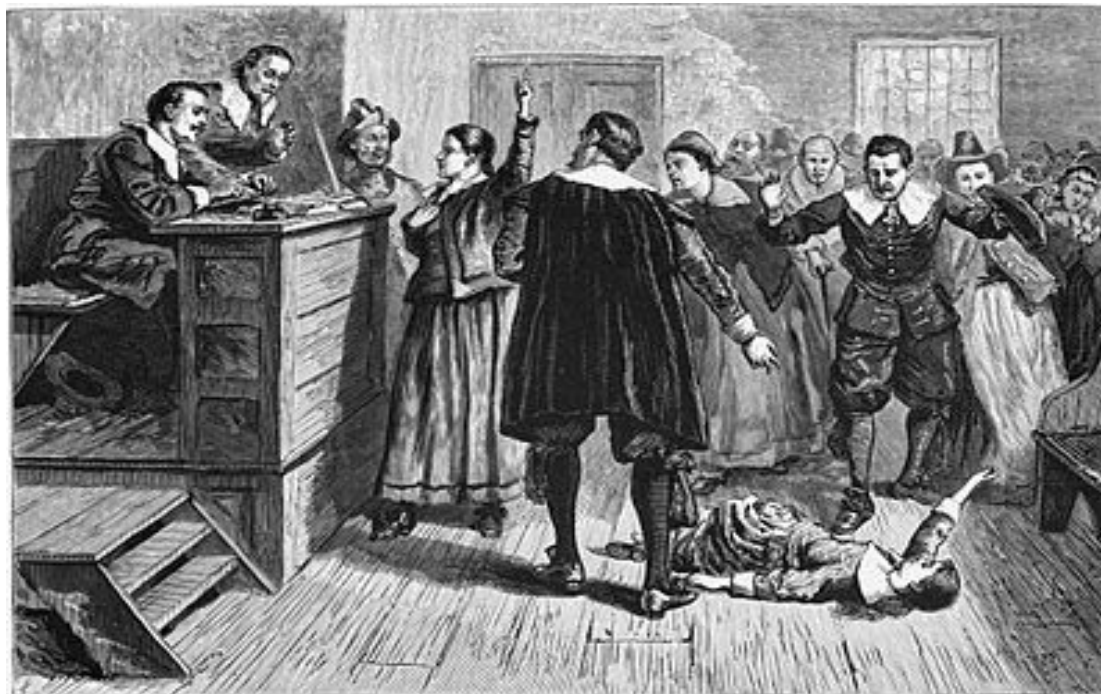

Náboženská majorita a náboženské minority

- ▣ V těchto společnostech je tak obtížné mluvit o náboženské toleranci jinek než jako o příkladu “**pasivního**” akceptování jiných náboženských skupin/menšin
- ▣ Toto “trpění” přitom **mnohdy přerůstá v pronásledování** (viz pronásledování kvakerů v “puritánských” koloniích)
- ▣ Jednoznačná **netolerance je vůči nekřesťanským skupinám či náboženským praktikám**, což dobře dokládá Salemský případ (1692)

Náboženská majorita a náboženské minority

Vyobrazení čarodějnického procesu v Salemu

Náboženská majorita a náboženské minority

- ▣ Podobně jako v Evropě jsou jedinou “tolerovanou” ne-křesťanskou skupinou **Židé**
- ▣ Šlo však jen o malé komunity usazené již v době holandské kolonizace v New Yorku (sefardská komunita) a později v přístaniích městech jižních kolonií (např. Savannah).
- ▣ **Masovější příchod Židů je až záležitostí 2. pol. 19. stol**

Náboženská majorita a náboženské minority

- ▣ Situace se začala měnit **v druhé polovině 18. století**, kdy pod vlivem osvícenství, ale i v důsledků sociodemografických proměn dochází i v těch koloniích, v nichž existovaly privilegované náboženské skupiny, k zavedení principů náboženské tolerance a odstranění finančního a dalšího zvýhodňování privilegovaných skupin
- ▣ V tomto období jsou postupně odstraňována privilegia některých náboženských skupin a principy náboženské tolerance přijímané do té doby jen v některých koloniích (např. Rhode Island a Pensylvanie) se stávají obecně akceptovanými
- ▣ Tento trend vyvrcholil v tzv. **Virginských statusech** (1786) a posléze i v prvním dodatku americké ústavy (1789)

Náboženská majorita a náboženské minority

- Zejména v oblasti **Nové Anglie** však tyto proměny probíhaly poměrně pomalu
- Např. ještě na začátku 19. století bylo poměrně obvyklé, že k výkonu některých povolání bylo **vyžadováno dodržování jistých náboženských “idejí”** – např. držitelé státních úřadů museli být protestanté, zájemci o veřejné funkce museli veřejně deklarovat svoje křesťanství či složit trinitářskou zkoušku

Náboženské změny na počátku 18. století

Náboženské změny na počátku 18. století

- Již v druhé polovině 17. století se projevil **úpadek původního náboženského entusiasmu**
- Tento úpadek se týkal především nových generací, které se již nechtěly či nemohly ztotožnit s požadavky viditelné svatosti “otců zakladatelů”
- Tím ale byla narušena původní “dohoda”, podle níž se plnoprávními občany stávají jen “svatí”, tedy plnohodnotní členové církve
- Nutnost kompromisu vedla k přijetí principu **Úmluvy poloviční cesty (Half-Way Covenant) - 1662**

Náboženské změny na počátku 18. století

- Úmluva poloviční cesty poskytovala **možnost “částečného členství”** v církevním společenství “vyvolených” pro potomky jeho plnoprávných členů
- Pouze ti, kteří přijali smlouvu a souhlasili s tím, že ji budou následovat uvnitř církve, se mohli účastnit obřadu přijímání (Večeře Páně)
- Klíčové bylo, že ti, kteří přijali smlouvu mohli být, stejně jako jejich potomci pokřetění, nicméně **nebyly považováni za plnoprávné členy společenství** (nemohli např. volit či se účastnit některých obřadů)

Solomon Stoddard (1643 – 1729) – jeden z hlavních teoretiků Úmluvy poloviční cesty

Náboženské změny na počátku 18. století

- ▣ Další velkou výzvou, zejména v 18. století, bylo osvícenství, které se velmi úspěšně šířilo především ve velkých přístavních městech
- ▣ Mezi vyššími a vzdělanými vrstvami se šířily **myšlenky deismu a skepticismu**, které postupující odklon od původního puritánského etosu jen prohlubovaly
- ▣ Jedním z projevů byla na jedné straně **instrumentalizace náboženství** a na straně druhé **volání po zásadní obrodě a hledání náboženských alternativ**

Náboženské změny na počátku 18. století

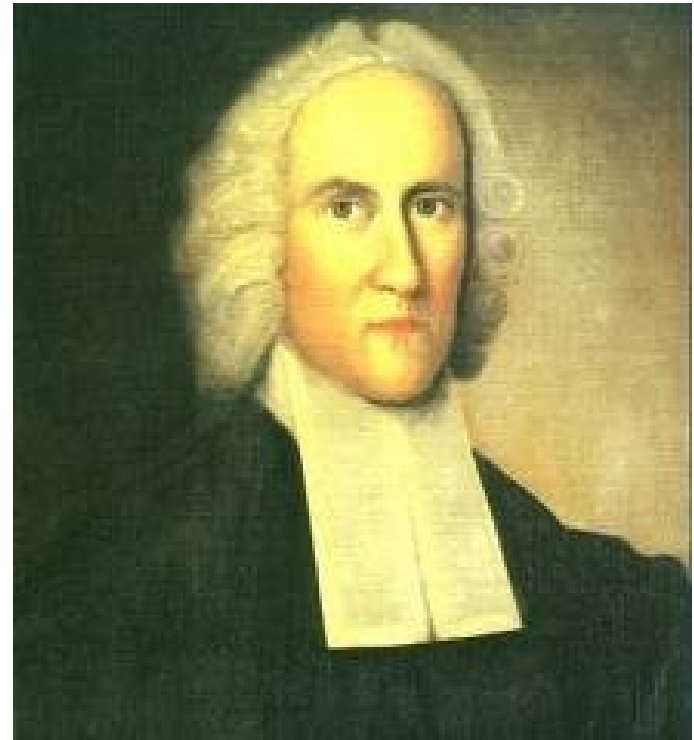
Jedno z nejstarších vyobrazení Tennetovy
Roubené koleje

- Jedním z prvních duchovních, kteří volali po zásadní změně v náboženských postojích byl presbyteriánský imigrant ze Skotska **William Tennet** (1673 – 1746)
- Jako protiváhu k teologickým učilištím své doby, které považoval za příliš liberální založil v roce 1727 tzv. **Roubenou kolej** (Log College)

1. Velké náboženské probuzení

- ▣ První náznaky velké “změny” se objevily v polovině 30. let 18. století, kdy s požadavkem zásadní duchovní obnovy americké společnosti vystupuje kongregacionalistický kazatel **Jonathan Edwards**
- ▣ Svoje vystoupení spojuje s **masovými kázáními**, která jsou plná varování před konečnou zkázą a líčení pekelných hrůz

Jonathan Edwards (1703 – 1758)

1. Velké náboženské probuzení

- ▣ K zásadnímu zlomu dochází na konci 30. let, kdy do amerických kolonií přichází anglický duchovní **George Whitefield**
- ▣ Whitefield byl významně ovlivněný **wesleyánskou spiritualitou** a **pietistickým milieu**

George Whitefield (1714 – 1770)

Vybraná bibliografie

- Queen, E. L. – Stern, A. A Short History of Religion in America, In. Queen, E. L. – Prothero, S. – Shattuck, G. H. (eds.), *Encyklopedia of American Religious History*, New York: FactsOnFile 2009, s. 1 – 29
- Butler, J. Religion in Colonial America, In. Butler, J. – Wacker, G. – Balmer, R. (eds.), *Religion in American Life. A Short History*. Oxford – New York: Oxford University Press 2008, s. 1 – 132
- Butler, J. *Religion in Colonial America*. Oxford – New York: Oxford University Press 2000